

УДК 351.87

В.О. ЄЛЬЦОВ, Харківський національний університет внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ

Ключові слова: інформатизація, комп'ютеризація, інформація, інформаційне забезпечення

Комп'ютеризація судів сьогодні є стратегічним напрямом підвищення оперативності судочинства. У зв'язку зі змінами соціально-економічної ситуації в країні, зростанням злочинності, збільшенням і якісною зміною змісту цивільних, кримінальних, адміністративних, господарських справ, розширенням можливостей оскарження у суді неправомірних дій посадових осіб навантаження на органи судової влади зростає з кожним роком. За відсутності в більшості судів першої інстанції сучасних комп'ютерної техніки, судова практика характеризується серйозними порушеннями процесуальних термінів розгляду справ і заяв. Майже половина позовів про поновлення на роботі, щодо житлових спорів, про позбавлення батьківських прав тощо не розглядаються судами вчасно. Повільність судів при розгляді кримінальних справ призводить до збільшення термінів утримання обвинувачуваних під арештом. Водночас вступ України до Європейського Союзу неможливий без впровадження міжнародних стандартів обміну правовою інформацією (включаючи судову) в електронному вигляді через Інтернет.

Адміністративно-правова організація процесу інформатизації судів усіх рівнів, вирішення проблеми комплексного формування судових інформаційних ресурсів і створення програмного забезпечення специфічних функцій судової діяльності в сучасних умовах є вкрай актуальними. Необхідна істотна пере-

робка підходів до формування єдиного інформаційного простору судів на базі створення державної автоматизованої системи з урахуванням дотримання стандартних принципів побудови, вибору типових апаратно-програмних засад і орієнтації на їх подальший розвиток і вдосконалення протягом всього циклу системи.

Вимагає свого рішення комплекс питань забезпечення захисту інформації, що підлягає зберіганню і передачі в цілях забезпечення її достовірності, цілісності, а для інформації обмеженого доступу – конфіденційності.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів і неминучої етапності реалізації програми інформатизації необхідно обґрунтовано визначити пріоритети нових напрямів, завдань і функцій судової діяльності, що підлягають інформатизації. На перше місце повинні бути поставлені завдання, функції і програми, що відображають професійну специфіку діяльності всіх судів. Теоретичне осмислення вказаних питань актуальне в контексті реалізації Закону України «Про Національну програму інформатизації» [1].

На жаль, сьогодні цим важливим проблемами, від вирішення яких залежить подальше удосконалення інформаційного законодавства і практики його застосування, присвячені поодинокі наукові праці, що розкривають здебільшого технічні аспекти правовідносин щодо інформаційного забезпечення органів державної влади (А.Б. Агапов, А.В. Анісімов, І.В. Арістова, Г.В. Атаманчук, О.А. Баранова, Ю.М. Батурін, І.Л. Бачило, В.М. Брижко, В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний, В.А. Копилов, А.І. Марущак, О.Г. Марценюк, А.А. Письменницький, В.Г. Хахановський, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець, Ю.С. Шемшученко та ін.). Проте багато правових аспектів цієї проблеми залишаються вивченими не в повній мірі, крім того практичні правові проблеми інформаційного забезпечення діяльності судів залишилися поза увагою вчених. Тож метою статті є дослідження правової природи інформаційного забезпечення

діяльності судів, а завданням – визначення його змісту. Її новизна полягає в авторському визначенні поняття інформаційного забезпечення діяльності судів та з'ясуванні його сутності.

Важливість проблеми інформаційного забезпечення судів підкреслюється масою організаційних, нормативно-правових і кадрових недоліків у сфері інформатизації, які не задовольняють поточні потреби в регулюванні і методичній підтримці інформаційних технологій, інформаційне забезпечення судів повною мірою має відповідати загальній концепції розвитку судової системи України.

Організація інформаційного забезпечення діяльності судів повинна враховувати специфічні особливості, властивості, форми, правові аспекти інформації, бути здатною забезпечити функціонування судової системи в умовах реформи, створювати умови для підвищення ефективності діяльності судової влади.

Для належного відправлення правосуддя потрібна достовірна інформація про організацію діяльності суду і чинники, що впливають на процес судочинства. Вона служить фундаментом для формування судових документів, звітів, доповідей, пропозицій, а також для прийняття судових рішень.

Інформація, що використовується в судочинстві, має ряд особливостей:

- великі об'єми інформації;
- різносторонність інформації, різносторонність джерел;
- багатократне повторення циклів отримання і обробки інформації в певній послідовності;
- різноманітність інформації за режимом доступу;
- конкретність та імперативність інформації.

В залежності від джерела її виникнення в рамках організації виділяється внутрішня і зовнішня інформація.

Внутрішні джерела інформації – це, як правило, елементи організаційної структури. Вони формують інформацію, пов'язану з відправленням правосуддя, плану, контролю,

облікову, технологічну, аналітичну й іншу інформацію. Така інформація, як правило, точна, повна, вона відображає фактичний стан елементів організаційної структури суду. Вона обробляється за допомогою строгого стандартних формалізованих процедур. Зовнішнє середовище – організаційно-управлінська, яка забезпечує ухвалення рішень, тобто забезпечує процесуальну функцію судової системи.

Як наголошується в юридичній літературі [2, с.37], інформаційне забезпечення виконує наступні завдання:

- визначення споживачів інформації, її складу, періодичності циркуляції, форм надання;
- визначення джерел інформації і способів доступу до них;
- уніфікація і організація процесів і засобів збору, реєстрації, обробки, зберігання, оновлення, передачі і використання інформації, розподіл цих завдань між суб'єктами, що беруть участь в процесі інформаційного забезпечення;
- організація потоків інформації, формування комплексу технічних засобів для організації інформаційних потоків, розвиток і створення нових інформаційних і телекомунікаційних технологій і поетапне формування єдиного інформаційного простору;
- організація зберігання масивів інформації (розробка системи класифікаторів, зберігання даних і інформації в уніфікованих форматах);
- формування уніфікованої системи документації, розробка документообігу і технологічних процесів формування документів, встановлення порядку їх складання, оформлення, реєстрації, узгодження і затвердження;
- формування і застосування порядку взаємодії інформаційної системи і суб'єктів, що управляють, організація використання інформації для оцінки тенденцій, альтернатив рішень і дій розробки прогнозів, вироблення загальної стратегії;
- організація зворотного зв'язку.

Варто погодитись з думкою вчених, що ін-

формаційне забезпечення доцільно розглядати як одну з функцій державного управління. Так, Г.В. Атаманчук відзначає: «Особливу підгрупу специфічних функцій управління складають внутрішні управлінські функції державних органів: забезпечення законності, підготовка і підвищення кваліфікації державних службовців, комп'ютеризація, інформаційне забезпечення і т. д.» [3, с.187].

Отже, в процесі інформаційного забезпечення судів виникають управлінські відносини. Поняття «Інформаційне забезпечення», на нашу думку, декілька ширше за змістом, чим поняття «інформатизація», під якою розуміється «сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки» (п.5 ст.1 Закону України «Про Національну програму інформатизації»).

Інформатизація – це перш за все процес, і не довільний, а організовуваний, керований. Важливо, що це процес не тільки технічний і технологічний (виробничий і науковий), але і соціальний, пов'язаний з включенням в нього різних структур суспільства як учасники цього процесу в самих різних ролях. До таких учасників можна віднести організаторів, що забезпечують необхідні види діяльності в даному процесі, користувачів (споживачів) інформаційного ресурсу [4]. Законодавче визначення визначає мету інформатизації в двох аспектах: функціональному і нормативному. З одного боку, сказано про задоволення інформаційних потреб всіх категорій суб'єктів, а з іншого – підкреслений законом встановлений обов'язок створити умови для реалізації прав цих суб'єктів. Іншими словами, процес інформатизації можна розглядати як сукупність дій і заходів по формуванню і

реалізації матеріальної основи розвитку інформаційного забезпечення.

В процесі інформатизації судів здійснюються наступні дії:

1. Введення і передача інформації в наступних системах:

- глобальні мережі;
- відомчі і місцеві комп'ютерні мережі;
- система передачі паперових документів;
- канали ЗМІ.

2. Зберігання інформації. Основні вимоги до даного етапу роботи з інформацією полягають в забезпеченні наступних властивостей у даних, що зберігаються:

- цілісність;
- наочна орієнтація;
- інтегрованість;
- незмінність в часі;
- багаторівнева систематизація інформації.

3. Обробка і аналіз інформації.

Ці дії здійснюються як в плановому порядку, так і в рамках інформаційних запитів. Виділення таких процедур обробки інформації дозволяє їх формалізувати, а надалі автоматизувати.

В процесі обробки з інформацією проводяться наступні дії:

- перетворення, тобто представлення інформації в потрібній формі;
- інтерпретація інформації як сукупності певних проблем;
- аналітична робота з неструктурованою інформацією;
- прогнозування ситуації на підставі отриманої інформації;
- моделювання ситуацій;
- підтримка ухвалення рішень.

4. Надання інформації. В результаті обробки і систематизації інформації формуються документи і звіти з не документованою інформацією, які надаються органам управління і засобам масової інформації.

У сфері інформаційного забезпечення можна виділити два види процесів:

1) процес обороту інформації, що включає: виробництво і розповсюдження інфор-

мації; формування інформаційних ресурсів, підготовка інформаційних продуктів і надання інформаційних ресурсів; пошук, отримання і споживання інформації.

2) процес забезпечення обороту інформації, що включає: створення і впровадження інформаційних технологій і засобів їх забезпечення; регулювання процесу обороту інформації; створення і застосування засобів і механізмів інформаційної безпеки.

Таким чином, інформаційне забезпечення діяльності судів є управлінською діяльністю, здійснюваною уповноваженими органами і посадовими особами, направленою на формування інформаційних систем і організацію їх використання в цілях задоволення інформаційних потреб в судовій інформації осіб, що ухвалюють процесуальні і управлінські рішення, а також громадськості.

Інформаційне забезпечення має за мету інформаційне обслуговування ухвалення процесуальних рішень, тобто це дії за поданням потрібної для судової діяльності інформації в необхідному місці на основі певних процедур із заданою періодичністю. Іншими словами, інформаційне забезпечення можна визначити як комплекс соціально-економічних, науково-технічних, управлінських заходів щодо створення інформаційного середовища для здійснення правосуддя. В інформаційне середовище забезпечення ухвалення процесуальних рішень входять джерела інформації, інформаційні ресурси, процедури обігу інформації і користувачі, тобто учасники судового процесу. Інформаційні ресурси, процедури обігу інформації і користувачі інформації (суб'єкти судового процесу) в сукупності утворюють інформаційну систему структури, що забезпечує організацію діяльності судів.

Інформація дає можливість ухвалювати обґрунтовані та вірні процесуальні рішення. Вона дозволяє також ефективно управляти діяльністю суду. Але і процес інформаційного забезпечення повинен управлятися. Управління процесом інформаційного забезпечення означає оцінку інформаційних потреб за ко-

жним видом судочинства і в рамках кожної функції управління судом; регулювання документообігу усередині структури й зовні; його раціоналізацію, стандартизацію типів і форм документів, типізацію інформації і даних; подолання проблеми несумісності типів даних; побудова системи управління даними і т.п.

Тому інформаційне забезпечення припускає вдосконалення його адміністративно-правової організації, проведення організаційних, науково-дослідних і інших заходів щодо підвищення його ефективності. Як висновок, можна зазначити, що організація інформаційного забезпечення діяльності судів повинна враховувати специфічні особливості інформаційної сфери, бути здатною забезпечити безперебійний обіг інформації та інформаційних ресурсів в судовому процесі.

У той же час процес інформатизації судів показує, що остання виконуються непослідовно, в умовах відсутності єдиного державного проекту і належного фінансування. Недостатня забезпеченість обчислювальною технікою, велика частка застарілих комп'ютерів ускладнюють впровадження новітніх інформаційних технологій. Недостатня увага приділяється розробці організаційно-правового та методичного забезпечення, формуванню єдиної системи класифікації і кодування та уніфікованої системи документообігу. Зміст баз даних правової інформації, що використовуються в судах, не враховує достатньою мірою специфіку потреб суддів та апаратів судів. У зв'язку з цим необхідно вирішити проблему адаптації інформаційного забезпечення та оперативного надходження правової інформації, а також узагальнення і систематизації матеріалів судової практики. Вимагає вирішення проблема телекомунікаційного забезпечення інформаційної взаємодії судів з правоохоронними органами та органами державної влади України. Відповідні рішення також мають забезпечувати контакти у рамках міжнародного суддівського співтовариства – оперативну взаємодію між

центральними національними органами забезпечення діяльності судів (у першу чергу, в рамках СНД), а також з провідними міжнародно-правовими і судовими організаціями – Міжнародним Судом, Радою Європи, регіональними та всесвітніми суддівськими асоціаціями. Незважаючи на сучасні науково-технічні досягнення, з усього ланцюжка певного технологічного процесу сучасна наука не дозволяє автоматизувати процеси прийняття рішення й формування управлінського впливу, тому що вони великою мірою залежать від волі людини. І це не тільки технічна, а й правова проблема, оскільки прийняті рішення передбачають юридичну відповідальність, яку не можна перекласти на комп'ютер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Національну програму інформатизації» // ВВР України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.
2. Годин В. В. Информационное обеспечение управленческой деятельности / В. В. Годин, И. К. Корнеев. – М. : Изд-во «Высшая школа, Мастерство», 2001. – 240 с.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления : курс лекций / Г. В. Атаманчук. – М. : Омега-Л, 2004. – 584 с.
4. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» // ВВР України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.

Ельцов В. О. Сутність інформаційного забезпечення діяльності судів / В. О. Ельцов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 364–368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10evozdc.pdf>

Досліджена сутність інформаційного забезпечення діяльності судів, на підставі аналізу відповідних наукових точок зору та законодавства визначені проблеми у правовому регулюванні відповідних відносин та запропоновані заходи щодо їх узгодження.

Ельцов В.О. Суцность информационного обеспечения деятельности судов

Исследована сущность информационного обеспечения деятельности судов, на основании анализа соответствующих научных точек зрения и законодательства определены проблемы в правовой регуляции соответствующих отношений и предложены мероприятия по их согласованию.

Eltcov V.O. Essence of a Supply with Information of an Activity of the Courts

The essence of the informative providing of activity of courts is investigated, on the basis of analysis of the proper scientific points of view and proper legislation problems are certain in the legal adjusting of the proper relations and measures are offered on their concordance.